

О.І. Терещенко

*вчитель початкових класів,
вчитель-методист
школи I-III ступенів
№ 231 міста Києва*

ORCID id: 0000-0003-1061-9950

Формування читацької компетентності учнів початкової школи у контексті літературної спадщини В.О. Сухомлинського

***Анотація.** У статті автор наголошує на пріоритетному завданні сучасної освіти: розвиткові дитини як неповторної особистості, реалізації творчого потенціалу, формуванні читацької компетентності учнів початкової школи (у контексті літературної спадщини В.О. Сухомлинського), прагненні до самостійної пізнавальної діяльності. Обґрунтовує значущість застосування в освітньому процесі початкової школи інтерактивних технологій навчання на уроках літературного читання. Узагальнює думки дослідників дидактики про те, що ефективними засобами пробудження живого інтересу до літературного читання, формування в учнів навички свідомого читання поряд із іншими інноваційними методами є казка і дидактичні ігри.*

***Ключові слова:** дидактична гра, інтерактивні технології, мотивація, навичка свідомого читання, особистість, рефлексія, свідомість.*

Постановка проблеми. Сучасна початкова школа покликана забезпечити становлення особистості молодшого школяра шляхом виявлення і цілісного розвитку здібностей, формування умінь і бажання вчитися. Пріоритетним завданням сучасної школи є розвиток дитини як неповторної особистості, реалізація її творчого потенціалу, формування читацької компетентності і критичного мислення, прагнення до самостійної пізнавальної діяльності.

Одним із найважливіших умінь дитини є вміння читати. Обсяг інформації постійно зростає, а щоб отримати її з книг, преси, Інтернету, потрібно вміти читати і правильно користуватися довідковою літературою. Сьогодні як ніколи актуальними є слова Василя Сухомлинського: «Без

високої культури читання немає ні школи, ні справжньої розумової праці. Читання – це найважливіший інструмент навчання та джерело багатого духовного життя». В умовах інформаційного суспільства й особистісно зорієнтованого навчання потрібна така система читання, яка забезпечить розвиток дитини, збагатить її емоційно-художній досвід, інформаційно-естетичну базу, що сприятиме становленню духовного розвитку, розвиватиме відчуття прекрасного.

Аналіз сучасних досліджень. Численні дослідження вчених доводять, що читання сьогодні є важливим компонентом у всебічному розвитку зростаючої особистості. Навичка читання об'єднує дві групи умінь: уміння, які пов'язані з відтворенням звукової форми слова, та уміння, що ґрунтуються на виявленні та усвідомленні смислової інформації (розуміння, виразність читання).

Питаннями розвитку навички свідомого читання опікувалися такі дослідники, як: В. Едігей, В. Зайцев, І. Пальченко, О. Савченко, Н. Скрипченко, О. Сухомлинська, В. Сухомлинський, І. Федоренко.

Свого часу В.О. Сухомлинський, говорячи власне про роль книги у житті дитини, зауважував: «Захоплення книжкою в поєднанні всього буття дитини має стояти на першому місці. Однією із істин моєї педагогічної віри є безмежна віра в виховну силу книжки» [9, 141].

Поділяємо підхід О. Савченко, яка акцентує увагу педагогів на тому, що «усвідомленість залежить від правильності і виразності читання, правильність від темпу, рівня усвідомленості, а виразність відображає всі якості навички читання» [5, 3].

Погоджуємося із висновком І. Пальченка про те, що формуванню навички читання передуює процес розвитку в дитини здібності до цієї навички [10].

На думку І. Федоренко якість запам'ятовування прочитаного матеріалу залежить від рівня розвитку швидкості читання, коли увага учнів сконцентрована не на власне процесі читання, а на сприйнятті [10].

Безсумнівним є бачення В. Едігея щодо розмежування процесу читання на прочитання та усвідомлення прочитаного. Адже саме в молодшому шкільному віці «закладаються ті здібності, які дозволяють не лише прочитати, а й запам'ятати прочитане, аналізувати. Проблема в тому, щоб зробити прочитане цікавим, привабливим, ненабридлигим і полюбити магію перетворення суми символів в образ» [1, 25].

Таким чином, читання є процесом, який базується на використанні розумової діяльності, певних способах кодування інформації, яка надходить під час її обробки у мозок. Читання дитини – процес сприймання, розуміння та відтворення у усній або графічній формах змісту прочитаного. Серед усіх загальнонавчальних умінь та навичок для подальшого навчання в основній школі важливе місце займає вміння свідомого, виразного читання, яке формується у початковій школі.

Оволодіння навичками свідомого читання вимагає від молодшого школяра досить високого рівня розвитку розумових операцій аналізу і синтезу. Усвідомлення тексту потребує складної мислительної роботи, в результаті якої визначається головна думка тексту. Цей процес спочатку не простий для дитини, бо у кожному тексті відображення дійсності опосередковано авторським розумінням. Потрібно навчити розуміти кожную думку, яка міститься у тексті, брати з тексту той зміст, що вклав у нього автор при написанні, відчувати те, що відчувала інша людина.

На нашу думку, читання – це головне вміння людини в житті, без якого вона не може повноцінно пізнавати навколишній світ. І тому, цьому настільки необхідному умінню учить вчитель початкової школи. Як зробити, щоб це вчення не перетворювалося на гіркі торттури? Що придумати, щоб урок читання став найулюбленішим? Як учити читанню, щоб діти полюбили книгу, адже книга, прочитана в дитинстві, залишається в пам'яті на все життя і впливає на подальший її розвиток?

Способом вирішення даної проблеми стало започаткування на базі 1-А класу школи I-III ступенів №231 м. Києва спільно з Університетом Грінченка

і ДНПБ України ім. В. Сухомлинського проєкту «Дитяча усмішка», присвяченого вивченню літературної спадщини Василя Сухомлинського. У рамках даного проєкту актуальним є проведення неформатних виховних заходів із учнями початкових класів, літературні бесіди з батьками, використовуючи засоби ІКТ, дискусійні методи навчання («Мікрофон», «Мозковий штурм», «Акваріум», «Займи позицію», «Засідання експертної групи», «Дискусійний клуб», «Килимкові читання», «Віртуальна подорож» тощо). Таким чином, впровадження проєкту «Дитяча усмішка» в освітнє середовище школи сприятиме формуванню наступних навичок ХХІ століття: здійснення вибору та прийняття комплексних рішень; відповідальність за спільний результат; співпраця в групі; бачення зв'язків між минулими і сучасними подіями; пристосування до складності та стрімких змін сучасного світу; бажання і здатність навчатися протягом життя.

Одним із важливих інструментів досягнення цієї цілі є казки. Казки допомагають зрозуміти основу взаємовідносин між людьми, усвідомити, що таке любов, дружба, радість, смуток, обман, злість, і все це на простих і зрозумілих прикладах. Ми користуємось унікальним досвідом видатного педагога та письменника В. Сухомлинського, адже він присвятив усе своє життя дослідженню дитячої психології, вивченню найтонших особливостей дитячої душі. І щоб донести мораль його літературної спадщини – казок до сучасного читача, ми у нашому проєкті робимо спробу їх актуалізувати, зберігши початковий авторський задум.

- 1) студентами-філологами Університету Грінченка спільно з учнями 1-А класу «Килимкових читань під блакитним небом» з метою обміну життєвим досвідом: формування в учасників проєкту бачення суспільних проблем, напрацювання шляхів розв'язання конфліктів у системі «дитина-дитина», «дитина-педагог», «дитина-батьки»; розвиток відчуття прекрасного в цьому світі; збереження родинних традицій; розуміння себе як нерозривного цілого з природою;

- 2) видання і презентація збірки авторських казок студентів і дітей «Дитяча усмішка» (на матеріалі оповідань і казок В.О. Сухомлинського);
- 3) проведення тренінгу «Коло вибору» щодо розроблення правил класу на основі принципів дитиноцентризму (матеріали творів В.О. Сухомлинського);
- 4) моделювання сюжетів авторських казок дітей із використанням конструктора «LEGO-SYSTEM»;
- 5) Віртуальна подорож «Стежками Сухомлинського» до НВК «Павлиська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів – ліцей імені В. О. Сухомлинського» ;
- 6) започаткування «Саду Матері» і «Квітника Радості» на пришкольній ділянці школи;
- 7) відкриття інтерактивної «Сонячної галереї» творчих робіт дітей і батьків (на матеріалі літературної спадщини видатного педагога).

Висновки. Робота вчителя в будь-якому напрямі має бути систематичною і регулярною, адже лише за цієї умови вона надасть певного результату. Сучасний вчитель початкових класів – це педагог, який постійно прагне прищепити своїм вихованцям інтерес до читання; всіма силами намагається їм довести, що інформацію одержують із книг і надійних інтернет-джерел; привчає дітей відрізняти істинну інформацію від фейкової; розвиває уміння користуватися довідковою літературою.

Отже, читання має стати стежкою, яка веде до вершин розумового, морального й естетичного виховання. Тому інтерес до нього виховуємо не лише для того, щоб діти стали грамотними людьми, а задля того, щоб вони росли добрими, відкритими, уміли розуміти іншу людину, співчувати їй і допомагати.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. **В. Едігей.** Вчись читати, малюк. К.: «Гранд», 1993.
2. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід: метод. посіб. авт. уклад.: О.Пометун, Л. Пироженко. К.: А.П.Н., 2002. 136с.

3. Інтерактивні технології навчання у початкових класах. \ Авт. упор. І.І. Дівакова. Тернопіль: Мандрівець, 2009. 180 с.
4. **Ковальчук Н.О., Настенко А.І., Рудакова А.О.** Усі уроки літературного читання. 3 клас. Х.: Вид. група « Основа» , 2013. 367 с.
5. **Савченко О.Я.** Літературне читання. Підручник для 3 класу. Київ: Видавничий дім «Освіта», 2013.
6. Сайт МОН України. Режим доступу: <http://mon.gov.ua>
7. **Сухомлинський В.О.** Серце віддаю дітям /В. О. Сухомлинський// Вибр. твори: Т. 3. К.: Рад. школа, 1977. С. 7-279.
8. **Сухомлинський В.О.** Сто порад учителеві. / В. О. Сухомлинський //Вибр. твори: В 5-ти т. Т. 2. К.: Рад. школа, 1976. С. 419-654.
9. **Сухомлинський В.О.** Павлиська середня школа. / В. О. Сухомлинський //Вибр.твори: В 5-ти т. Т. 4. К.: Рад. школа, 1976. С. 7-390.
10. Творчі вправи як засоби вдосконалення якостей читання на уроках літературного читання в початковій школі. Режим доступу: <http://bukvar.su/pedagogika/page,10,100398-Tvorcheskie-uprazhneniya-kak-sredstva-sovershenstvovaniya-kachestv-chteniya-na-urokah-literaturnogo-chteniya-v-nachal-noiy-shkole.html>
11. **Шарко В.Д.** Сучасний урок: технологічний аспект. \ Посібник для вчителів і студентів. СПД Богданова А.М., 2007. 220 с.
12. **Шейко Г.К.** Інноваційні методи роботи в початковій школі. Х.: Видавництво «Ранок», 2008. 208 с.